

TROŠKOVI OPOREZIVANJA POSLOVNIH SUBJEKATA KOJI SU OBVEZNICI POREZA NA DOHODAK*

prof. dr. Helena BLAŽIĆ
Ekonomski fakultet, Rijeka

Izvorni znanstveni članak**

UDK 336.2

JEL H32

Sažetak

Rad se usredotočuje na bruto troškove svih poreza (osim carina i trošarina) poslovnih subjekata obveznika poreza na dohodak.

Poslovne subjekte obveznike poreza na dohodak pitali smo o troškovima svih poreza zajedno, a tek nakon toga o njihovoj strukturi s obzirom na pojedine vrste poreza (porez na dohodak, PDV, porezi na plaće s doprinosima za socijalno osiguranje, ostali porezi).

Porezno planiranje uključeno je kao sastavni dio troškova poreznih obveznika. U istraživanju se pokušao mjeriti psihološki trošak oporezivanja, i to samo vezano za podnošenje prijave poreza na dohodak. Nije bilo pokušaja razlikovanja redovitih i inicijalnih troškova.

* Članak je rezultat istraživanja koje je financirano novčanom potporom CERGE-EI fondacije u sklopu programa *Global Development Network*. Dodatna sredstva za primatelje novčane potpore iz balkanskih zemalja odobrila je austrijska vlada putem WIIW-a, Beč. Sva iznesena stajališta izražavaju isključivo autoričino mišljenje, a ne CERGE-EI-ja, WIIW-a ili GDN-a.

Dodatna sredstva za ovo istraživanje odobrio je Institut za javne financije, Zagreb – institucija koja je vodila projekt. Intervjui (ankete) provedeni su i, sukladno uputama, statistički obrađeni u agenciji Puls d.o.o., istraživanje tržišta i javnog mnijenja, Zagreb.

Autorica zahvaljuje Poreznoj upravi i Stanku Zorici, Gradskom zavodu za automatsku obradu podataka (GZAOP) Zagreb – Sektoru za informacijski sustav Porezne uprave GZAOP-u na podacima i pomoći. Nadalje, zahvaljujemo računovodstvenom servisu Dimos Crikvenica, tajniku Obrtničke komore Primorsko-goranske županije Željku Dimitriću, računovodstveno-knjigovodstvenom servisu Boniimpex d.o.o., Crikvenica, Društvu računovođa i financijskih djelatnika Rijeka te ostalim stručnjacima iz prakse koji su nam pomogli dragocjenim savjetima i sugestijama.

Posebno zahvaljujemo Cedricu Sandfordu, Marshi Bumenthal, Bintah Tran-Namu i Johnu Hasseldineu na metodološkim savjetima te Marshi Blumenthal, Consuelo Diaz, Jeffreyju Popeu i Maartenu Allersu na uvidu u njihove upitnike.

** Primljeno (*Received*): 1.9.2003.

Prihvaćeno (*Accepted*): 15.6.2004.

Ukupni godišnji troškovi oporezivanja poslovnih subjekata koji plaćaju porez na dohodak u Hrvatskoj u 2001/2002. iznose 0,8% BDP-a. Više od tri četvrtine tih troškova snose poslovni subjekti s 0-2 posloprimca.

Udio troškova poreza na dohodak tih poslovnih subjekata u relevantnim poreznim prihodima izuzetno je visok (gotovo 100% ili najmanje 65%), što je argument u korist uvođenja paušalnog poreza¹. Psihološki trošak tog poreza ne čini se vrlo velikim. Udio poreza na dodanu vrijednost također je značajan (25% ili najmanje 16%), zbog čega se čini opravdanim uvođenje višeg praga izuzeća (registracijskog praga).

Potvrđen je regresivni učinak troškova poreznih obveznika.

Ključne riječi: troškovi poreznih obveznika, porezi poslovnih subjekata, obveznici poreza na dohodak, regresivnost, porezna efikasnost

Uvod

Rad je fokusiran na troškove oporezivanja (svim porezima osim carina i trošarina) poslovnih subjekata koji plaćaju porez na dohodak fizičkih osoba (obrtnici, slobodna zanimanja i ostali koje se oporezuju kao obrtnici – u nastavku, skraćeno: obrtnici). Kako njihov broj zaposlenih ne prelazi 50, ti se poslovni subjekti mogu smatrati malima². Nadalje, prosječan broj posloprimaca je jedan (1) i samo njih 2,78% imaju više od pet posloprimaca, tako da se istraživanje u biti fokusira na mikropoduzetnike.

Odlučili smo provesti istraživanje kojim bismo obuhvatili (gotovo) sve poreze obrtnika u jednom upitniku (kao npr. u Allers, 1994; Evans i sur., 1997³; OECD, 2001. i, na neki način, u Sandford i Hasseldine, 1992⁴, prema Hasseldine, 1995). Nadalje, prihvaćena je činjenica (Međunarodni simpozij o troškovima poreznih obveznika u Sydneyu, 2000) da je teško precizno izraziti pojedinačne troškove za svaki porez. Čak i kada bi to bilo moguće, takva bi tehnika (zbrajanje troškova različitih poreza) mogla podcijeniti ukupne troškove oporezivanja (Sandford, 1995:395-396). Obrtnicima u našoj anketi postavljena su pitanja o troškovima za sve poreze zajedno⁵, a potom o strukturi svih tro-

¹ Do tog smo rezultata došli na temelju kvantitativne analize završene početkom 2003. godine. U međuvremenu nas je porezno zakonodavstvo, točnije rečeno njegova provedba u praksi (*Pravilnik o samostalnim djelatnostima koje se mogu paušalno oporezivati te načinu utvrđivanja i oporezivanja paušalnog dohotka*, NN 90/2003) pretklo.

² Među studijama koje su koncentrirane isključivo na mala poduzeća, odnosno na mala i srednja poduzeća, treba spomenuti australsku studiju (*Small Business Deregulation Task Force*, 1996; prema: Turner, Smith i Gurd, 1998:96) i studiju OECD-a (OECD, 2001). No obje su studije šire i ne koncentriraju se isključivo na troškove oporezivanja, a posljednja definira mala i srednja poduzeća kao ona s manje od 500 zaposlenih. Druga australska studija (Evans i sur., 1997), iako obuhvaća sve poslovne subjekte, sadržava posebno poglavlje o malim poduzećima. Primjerice, u istraživanju Collarda i Godwina (1999) također se izračunavaju troškovi oporezivanja po zaposleniku za vrlo male poslodavce – s jednim, dva i tri zaposlena. Neke studije o porezu na dodanu vrijednost (sinteza je u Bannock, 2001) koncentriraju se isključivo na mala poduzeća.

³ I u Evans i sur. (1998), te Tran-Nam i sur. (2000).

⁴ U ovom se istraživanju porezi grupiraju u dva upitnika.

⁵ Slično kao u OECD (2001), samo se u toj studiji nije pokušalo doći do podataka o poreznoj strukturi troškova.

škova s obzirom na različite vrste poreza (porez na dohodak fizičkih osoba za obrtnike, porez na dodanu vrijednost, porez na plaće i doprinosi za socijalno osiguranje).⁶

Kao što je uobičajeno, troškovi oporezivanja poreznih obveznika definirani su kao svi oni troškovi koje su ostvarili porezni obveznici u udovoljavanju zahtjevima poreznog zakonodavstva i porezne vlasti, mimo iznosa stvarno plaćenog poreza i bilo kakvih ostalih troškova zbog ekonomskih poremećaja (distorzija) prouzročenih samom prirodom poreza (Sandford, 1995:1). Oni obuhvaćaju troškove radne snage (vlasnik, neplaćena pomoć, interni knjigovođa/računovođa ili drugi zaposlenik koji je zadužen za poreze), eksterne troškove (knjigovodstveni/računovodstveni servis), kao i ostale interne troškove koji se ne odnose na radnu snagu (dodatni softver i hardver), formulare i pisane potrepštine, poštarinu i telefon, nastavnu literaturu i seminare, putne troškove, sudske troškove. Porezno planiranje sastavni je dio troškova oporezivanja. U ovom se istraživanju psihološki troškovi ne pokušavaju mjeriti izravno (kvantitativno), već samo posredno i samo u vezi s porezom na dohodak obrtnika. Ne pokušavaju se razlikovati ni redoviti i inicijalni (privremeni ili početni) troškovi⁷, kako zbog toga što bi to bilo izrazito teško za porezne obveznike, tako i zbog činjenice da su promjene poreza u Hrvatskoj gotovo "redovite".

Zbog nedostatka relevantnih podataka koristi od novčanog tijeka (*cash flow benefits*) te koristi od odbijanja troškova oporezivanja porezne osnovice u porezu na dohodak (uštede na porezu – *tax deductibility benefits*) izostavljeni su jer ih je nemoguće procijeniti. Ni neka druga istraživanja nisu ih procjenjivala (npr. OECD, 2001). Tako se zadržavamo na tzv. konceptu *bruto* ili *društvenih* troškova poreznih obveznika (v. uvodni članak).

Ovim se istraživanjem pokušavaju provjeriti sljedeće hipoteze.

- Troškovi oporezivanja za obrtnike regresivni su – ista regresivnost koja je ustanovljena u stranim istraživanjima za raspon svih poslovnih subjekata vrijedi i za podgrupu poslovnih subjekata koji plaćaju porez na dohodak fizičkih osoba.
- Manji poslovni subjekti znatno se oslanjaju na vanjske profesionalne računovođe; čini se da s povećanjem njihove veličine proporcionalno rastu i sredstva potrošena na povećanje internih resursa za ispunjavanje porezne obveze.
- Troškovi radne snage najveći su dio troškova poreznih obveznika.
- Porez na dodanu vrijednost uzrokuje najveći dio troškova poreznih obveznika.
- Udio troškova ispunjavanja porezne obveze u relevantnim je poreznim prihodima visok.

Na početku rada objašnjavaju se neki metodološki elementi istraživanja, dok se u nastavku iznose prosječni porezni troškovi obrta, utrošeno vrijeme i struktura troškova prema njihovoj vrsti, agregirani troškovi na razini cijele države, njihova struktura s obzirom na vrstu poreza te efikasnost pojedinih vrsta poreza koje plaćaju obrtnici.

⁶ Suprotno tehnici pri kojoj su porezni obveznici odgovarali na pitanja o različitim vrstama troškova oporezivanja (troškovi radne snage, eksterni troškovi...) i iznosu koji se odnosi na svaku vrstu poreza (s konačnim zbrajanjem svih komponenti). Sličan je postupak primijenjen u Collard i Godwin (1999, upitnik u prilogu njihova rada).

⁷ Koji uglavnom nastaju zbog poreznih promjena.

Metodologija

Istraživanje je provedeno intervjuiranjem (licem u lice). Anketiranje poštanskim putem odbačeno je nakon savjetovanja s drugim istraživačima i stručnjacima zbog vrlo slabog odaziva u Hrvatskoj. Agencija Puls, koja je vodila intervjuiranje, također je odlučno zagovarala primijenjenu metodu zbog visokih poštanskih troškova u Hrvatskoj. Nadalje, intervjui pridonose boljem razumijevanju postavljenih pitanja i pouzdanijim rezultatima. Nažalost, oni su, naravno, skuplji. Angažirano je nekoliko računovodstvenih servisa te predstavnici Obrtničke komore i računovodstvenih udruga kao savjetnički tim koji je trebao korigirati upitnik i pomoći nam pri njegovu testiranju (*pilot-intervju*)⁸. Upitnik je bio popraćen dopisom u kojemu je objašnjena nužnost istraživanja i njegova korisnost za porezne obveznike. Napisane su i upute za voditelje intervjuja, a za njih je bio održan i seminar.

Planirano vrijeme za provođenje intervjuja (od ožujka do lipnja 2002) bilo je najprikladnije odabrano s obzirom na to da su se porezni obveznici tada još sjećali podataka iz svojih poreznih prijava (prijave poreza na dohodak za prošlu godinu morale su se ispuniti do kraja veljače, zajedno s formularom za godišnji PDV). Nažalost, Porezna je uprava, točnije rečeno GZAOP, bila preopterećena drugim obvezama, tako da nas nije mogla navrijeme opskrbiti relevantnim podacima o populaciji (poslovni subjekti koji plaćaju porez na dohodak grupirani prema veličini mjerenoj prema broju posloprimaca⁹) i relevantnim adresama. Dakle, intervjuiranje je započelo krajem travnja. Nadalje, proces intervjuiranja bio je popraćen brojnim teškoćama. Ispitanici su se žalili da im je vrlo teško odrediti broj sati provedenih u bavljenju poreznim pitanjima, bilo je sumnji glede obećane anonimnosti, prigovora da intervjui predugo traju, da su pitanja preopsežna i predetaljna...¹⁰ Najveći je problem za voditelje intervjuja bio uvjeriti obrtnika koji je angažirao vanjski računovodstveni/knjigovodstveni servis da obje strane surađuju.¹¹ Nadalje, često je bilo potrebno intervjuirati više od jedne osobe, čak i unutar obrta (vlasnika i osobu zaduženu za poreze). Tako se proces intervjuiranja odužio do ljeta, što je, kako je poznato, najgore razdoblje za anketiranje. Napravili smo pauzu u kolovozu i nastavili raditi u rujnu i listopadu. Iscrpili smo sve adrese i vrijeme koje smo imali na raspolaganju te uz velike teškoće uspjeli dobiti 257 odgovora (0,25% ukupne populacije).

Struktura uzorka prema veličini (broju posloprimaca) i struktura ukupne populacije od 103.451 obrtnika prikazana je u tablici 1.

⁸ *Pilot-intervju* potvrdio je naše uvjerenje da porezni obveznici nisu svjesni na što se misli pod pojmom troškova poreznih obveznika i da je njihovo potanko specificiranje bilo ispravno rješenje. To je promijenilo prvu verziju upitnika na način da su neka pitanja koja su u početku bila namijenjena vlasnicima preusmjerena (katkad neobvezno) prema osobama zaduženima za poreze (naravno, u nekim slučajevima to je mogao biti i sam vlasnik).

⁹ Na osnovi podataka iz 2001. godine izračunan je prosječni broj posloprimaca po mjesecu (pri tome su uzimani u obzir i sezonski radnici).

¹⁰ Posljednje pitanje u upitniku koje se odnosilo na iznos različitih plaćenih poreza stoga je izostavljeno.

¹¹ Poznavajući nedostatke i preporuke prethodnih studija (npr. Sandford (1995), Gurd i Turner (2001:80)), zaključili smo da bi za poduzetnika (ili nekoga od njegovih zaposlenika) bilo nemoguće odrediti dio vanjskih troškova koji se odnose na ispunjavanje porezne obveze (uključujući i strukturu poreza), kao odgovoriti na neka druga kvalitativna pitanja o troškovima oporezivanja (isto je potvrdio i naš savjetnički tim). Stoga smo odlučili, kada je angažiran vanjski računovođa/knjigovođa, da njemu uputimo to pitanje, kao i druga pitanja u vezi s porezima.

Tablica 1. Struktura uzorka i ukupna populacija prema broju posloprimaca

Broj posloprimaca	Uzorak (N)	Uzorak (%)	Ukupna populacija (u %)
0	84	33	59
1-2	73	28	30
3-5	40	16	8
6 i više	60	23	3
ukupno	257	100	100 (N = 103.451)

Uzorak je ponderiran tako da reflektira strukturu populacije. Iako se u prethodnim sličnim "sintetičkim" studijama (npr. Allers, 1994; OECD, 2001) nije ulazilo u tolike detalje pri ponderiranju, uzorak u našem istraživanju ponderiran je i prema broju poduzetnika koji su izuzeti od plaćanja poreza na dodanu vrijednost zato što je njihov udio u ukupnom broju obrtnika znatan (36% ukupne populacije) i nije koncentriran samo u prvi razred (stratum). Oni nisu bili dovoljno zastupljeni u uzorku (samo 15,5%) i očito je da na ukupne troškove oporezivanja snažno utječe to je li obrtnik u sustavu poreza na dodanu vrijednost ili nije.

Za razliku od veličine (broja posloprimaca) i statusa glede PDV-a, kod kojih postoji logična pozitivna veza s troškovima poreznih obveznika¹², uzorak nije ponderiran prema djelatnostima zato što nije utvrđena nikakva pozitivna povezanost¹³.

Kao što je navedeno u uvodnom dijelu, ispitanicima su postavljena pitanja o različitim vrstama troškova (troškovi vremena, ostali interni troškovi, eksterni troškovi) za sve poreze zajedno (isključujući carine), da bismo potom pitali relevantne osobe o strukturi tih troškova (u postotku) za razne vrste poreza.

Radi olakšavanja intervjua ispitanicima, postavljena su pitanja o relevantnim troškovima oporezivanja samo za posljednjih 12 mjeseci.

Da bi se izbjeglo nerazumijevanje u vezi s aktivnostima ispunjavanja porezne obveze, poput mogućeg preklapanja računovodstva i oporezivanja, koje je tipično za mala poduzeća¹⁴, aktivnosti ispunjavanja porezne obveze detaljno su specificirane.

Kao i obično, pri vrednovanju vremena koje vlasnik ulaže u ispunjavanje prijave, preuzeto je vrednovanje samog ispitanika, odnosno ispitanici su procjenjivali vrijednost sata svog radnog vremena. Prema očekivanju, kako vrijednost jednog radnog sata sadržava i dio *dobiti*, kao i *bruto element*, a možda i zbog preuveličavanja, prosjek vrijednosti dva je puta veći od prosječne plaće za jedan radni sat (uključujući doprinose za socijalno osiguranje).¹⁵ Stoga je provedeno i alternativno vrednovanje, u kojemu je taj iznos prepolovljen (v. zadnje poglavlje).

Ne postoji ispravan način određivanja vrijednosti jednog sata neplaćene pomoći. Odlučili smo da bi ta vrijednost na neki način trebala biti povezana s vrijednošću rad-

¹² Rezultati korelacije prikazani su u nastavku članka.

¹³ Razlog tome može biti premali uzorak, ali i bavljenje poreznog obveznika s više djelatnosti.

¹⁴ To je mjereno implicitno, na način da je poreznim obveznicima postavljeno pitanje koje bi knjige vodili kada ne bi bilo poreza.

¹⁵ Oko 65 kuna.

nog sata vlasnika (obično je riječ o supružniku ili nekom drugom članu obitelji), pa je usvojena metoda koja je već primjenjivana (Allers, 1994:122) i u kojoj se jedan sat neplaćene pomoći vrednuje kao pola vrijednosti radnog sata vlasnika.

Vrijednost sata posloprimaca mjerena je na klasičan način – primjenom Sandfordova prijedloga (1995:398), pri čemu se ne samo satnica nego “satnica plus dio svih drugih troškova (kao što su porezi na platnu listu ili doprinosi za socijalno osiguranje) pripisuju posloprimcu”. Dakle, postavili smo pitanje o bruto mjesečnoj plaći posloprimca (neto plaća plus porezi i doprinosi za socijalno osiguranje iz plaće kao doprinosi posloprimaca) koji se bavi porezima i dodali doprinose za socijalno osiguranje na plaće (koje plaća poslodavac).

Eksterna plaćanja – naknade za porezne poslove, izračunane su tako da su vlasnicima postavljena pitanja o naknadama plaćenim posljednjih 12 mjeseci za usluge računovodstvenog/knjigovodstvenog servisa (koji obavlja i ostale računovodstvene poslove). Potom smo pitali tog eksternog računovođu/knjigovođu da procijeni koliki se dio navedenog iznosa odnosi na poslove ispunjavanja porezne obveze. Pokazalo se da je prosječni udio poreznih poslova u tom iznosu bio oko 32,42%.

Najveći su problem bili ostali interni troškovi koji se ne odnose na radnu snagu, a često se nazivaju općim troškovima (*overheads*). Postoji nekoliko pristupa tom problemu. Oni sežu od isključivanja svih takvih troškova¹⁶, preko uključivanja svih *drugih troškova* koji obuhvaćaju uglavnom neke neregularne ili izvanredne troškove¹⁷, do uključivanja nekih¹⁸ ili (gotovo) svih *općih* troškova¹⁹. Očito je da razvoj tehnologije mijenja strukturu troškova oporezivanja²⁰, tako da se čini nerazumnim isključiti troškove računalne opreme i kompjutorskih programa (hardvera i softvera). Isto bi se tako mogli uključiti neki drugi *izravni* troškovi koji bi mogli biti pripisani porezima kao što su seminari, literatura, formulari... No forsiranje poreznih obveznika općenito, a posebno u malim poduzećima, da procijene udio troškova oporezivanja u troškovima grijanja, rasvjete ili uredskih prostora čini se prezahtjevnim. Stoga smo se odlučili za “srednji pristup”. Nismo uključili *prave* opće troškove kao što je uredski prostor, grijanje i rasvjeta, koji bi većinom postojali i da nema poreza. Jednako vrijedi čak i za računala koja su već kupljena i rabe se za sve ostale poslovne zadaće. Ali ako je računalo, ili posebno kompjutorski program, kupljeno (uglavnom) zbog (povećanih) poslova u vezi s porezima, onda se godišnja amortizacija (samo linearna), može uključiti u troškove. Ostali troškovi obuhvaćaju održavanje kompjutorskih programa, pisac potrepštine, formulare, poštarine, telefone, seminare, putne troškove, troškove suda (poreznih parničenja)... Ni-

¹⁶ Primjerice, u Evans i sur. (1997); Sandfordovi i Hasseldineovi upitnici u istraživanju iz 1992.

¹⁷ Na primjer, upitnici iz Sandford i sur. (1989); Popeov upitnik o porezu na dohodak trgovačkih društava iz 1992.

¹⁸ Općenito softver i hardver, npr. OECD-ov upitnik, 2001 (iako se čini da ova anketa nije uspjela pravilno obuhvatiti te troškove).

¹⁹ Primjerice, Blumenthalov i Slemrodov upitnik o troškovima poreza na dohodak trgovačkih društava u SAD-u, 1992; Allersov upitnik iz 1990; Collard i Godwin, 1999; istraživanje o troškovima poreza na dodanu vrijednost u Velikoj Britaniji iz 2001.

²⁰ Tijekom sedamdesetih bilo je normalno zaključiti da su svi interni troškovi osim potrošenog vremena zanemarivi (Sandford, 1981).

smo gnjavili porezne obveznike s detaljnim popisom svih pojedinačnih troškova. Umjesto toga, sukladno Hasseldineovoj preporuci, odlučili smo se za sveobuhvatno pitanje u vezi s ostalim internim troškovima koji se ne odnose na radnu snagu, pri čemu smo dali nekoliko ilustrativnih primjera.

Za najbolju mjeru prosječnih troškova oporezivanja odabran je medijan jer je distribucija bila vrlo asimetrična, odnosno nagnuta.

Troškovi oporezivanja na mikrorazini i njihova regresivnost

Analiza obuhvaća sve, odnosno ukupne troškove oporezivanja obrtnika. Mogu se dalje dijeliti prema vrsti poreza i prema vrsti troškova.

Prosječna vrijednost ukupnih troškova oporezivanja prema broju posloprimaca prikazana je u tablici 2, pri čemu je također uzeto u obzir je li poduzetnik u sustavu PDV-a.

Tablica 2. Prosječni godišnji troškovi oporezivanja obrta prema broju posloprimaca i plaćanju PDV-a (u 000 kn)

Broj posloprimaca	Prosječni troškovi (svi obrtnici)	Prosječni troškovi (obveznici PDV-a)	Prosječni troškovi (nisu obveznici PDV-a)
0	8,2	12,8	2,6
1-2	17,6	20,0	10,5
3-5	22,2	25,9	3,6*
6 i više	48,0	48,0	–
ukupno	10,8	17,9	4,1

*Nepouzdan rezultat zato što su u razredu samo 3 obrta.

Očito je da, prema očekivanju, troškovi oporezivanja rastu s povećanjem veličine obrta mjerene prema broju posloprimaca. Postoji statistički signifikantna povezanost između broja posloprimaca i ukupnih troškova oporezivanja na razini signifikantnosti od 0,01. Povezanost je srednje jakosti i pozitivna; $r = 0,203$ (Pearson).

Postoji statistički signifikantna povezanost između statusa obrtnika s obzirom na PDV i ukupnih troškova oporezivanja. Ta je povezanost snažna i pozitivna ($r = 0,442$) na razini signifikantnosti od 0,01. Time se potvrđuje da obrtnici izuzeti od PDV-a imaju niže ukupne troškove oporezivanja, što je i očekivano.

Velik porast troškova oporezivanja svih obrta u drugom razredu u odnosu prema prvome može se, osim, naravno, porastom veličine obrta, objasniti i činjenicom da je velik broj obrtnika iz prvog razreda izuzet od plaćanja PDV-a²¹. Namjerno smo računali i prosjek troškova oporezivanja bez obrtnika koji su izuzeti od PDV-a i potvrdili da čak i unutar podgrupe obrtnika koji su obveznici PDV-a taj iznos također raste (uzrokovano, dakle, samo rastom veličine obrta, što potvrđuje valjanost naših rezultata).

Kao što je očekivano s obzirom na prijašnja istraživanja, ukupni troškovi oporezivanja pokazali su se regresivnima, mjereno prema trošku po posloprimcu ili po za-

²¹ Broj obrtnika izuzetih od plaćanja PDV-a u prvom razredu je 70, a u drugom samo 19 (ponderirano).

poslenome (“po glavi”, *per head*)²². Regresivnost je mjerena kao prosjek troškova oporezivanja po posloprimcu odnosno po zaposlenome/“po glavi” za svaki obrt u razredu i za sve obrte zajedno. Rezultati su prikazani u tablici 3.

Tablica 3. Prosječni troškovi oporezivanja po posloprimcu i po zaposlenome (u 000 kn)

Broj posloprimaca*	Prosječni troškovi po posloprimcu	Broj zaposlenih (“glava”)	Prosječni troškovi po zaposlenom (“po glavi”)
1-2	12,9	1-2	10,0
3-5	6,0	3-5	4,8
6 i više	4,6	6 i više	2,7
ukupno	10,3	ukupno	7,7

*Razred s nula (0) posloprimaca je, naravno, isključen.

Kao što je poznato iz literature, regresivni učinak troškova poreznih obveznika posebno je naglašen na donjem dijelu skale prema veličini (na gornjem dijelu skale nešto je umjereniji). To se dokazuje čak i u ovom ispitivanju, gdje su korištena samo tri razreda, pri čemu je zadnji otvoren i s prosječno udvostručenim brojem posloprimaca/zaposlenih. Kao što je otprije poznato, taj regresivni učinak rezultat je fiksnog elementa svojstvenog troškovima oporezivanja poreznih obveznika. Posljedica toga je činjenica da proporcionalno veće troškove snose mali poslovni subjekti, u ovom primjeru najmanji od malih poslovnih subjekata – najmanji obrti. Troškovi po posloprimcu u obrtima s jednim ili dva zaposlena tri su puta veći nego u obrtima sa šest ili više zaposlenih.

Tablica 4. Ukupni troškovi oporezivanja kao udio u primicima prema veličini poduzeća

Broj posloprimaca	Prosječni ukupni troškovi (u tis. kn)	Prosječni ukupni primici (u tis. kn)	Ukupni troškovi po jedinici primitka (u kn prosjek)*
0	8,2	56,0	0,13
1-2	17,6	171,6	0,10
3-5	22,2	370,0	0,08
6 i više	48,0	1.560,0	0,04
ukupno	10,8	85,0	0,11

*Izračunano kao prosjek ukupnog troška u primicima svakog obrta u razredu.

Regresivnost je također bila testirana prema udjelu troškova oporezivanja u ukupnim primicima. Budući da su i stratifikacija i ponderiranje, kao i cijela analiza, naprav-

²² Slijedili smo Allersovu metodologiju kombiniranja izračuna troškova oporezivanja po posloprimcu s troškovima oporezivanja po zaposlenome – “po glavi” (*per head*) (Allers, 1994:126-128). Prema Allersu, pojam “glave”, odnosno ovdje “zaposlenoga”, označava broj posloprimaca povećan za vlasnike obrtnike ili, jednostavno, sve zaposlene osobe, uključujući obrtnike (samozaposlene). U našim se kalkulacijama razredi posloprimaca ne podudaraju potpuno s razredima “glava – zaposlenih” (+1) jer obrti mogu imati dva ili više supoduzetnika suvlasnika (u ovom ispitivanju 14 poduzeća imalo je dva suvlasnika – supoduzetnika, a jedno je imalo tri).

ljeni prema broju posloprimaca, i ova je analiza izvedena unutar navedenih razreda, što pokazuje tablica 4.²³

Kao što je vidljivo, na donjem dijelu skale ponovo se pojavljuje regresivnost, iako manje izražena nego prije.

Utrošeno vrijeme i vrste troškova

Interni troškovi radne snage najvažniji su dio troškova poreznih obveznika, posebno kada je riječ o malim poslovnim subjektima. Obično se iskazuju satima. Pri izračunu prosjeka htjeli smo imati zaista reprezentativne vrijednosti za obrte koji se bave porezima, a ne samo čistu statistiku, tako da smo u obzir uzeli samo obrte u kojima relevantne osobe postoje, tj. bave se porezima.²⁴

Tablica 5. *Vrijeme koje su razne interne osobe utrošile na porez*

Broj posloprimaca	Postotak obrta* u kojima se sami vlasnici bave porezima	Prosječni sati koje potroši obrtnik	Postotak obrta koji dobivaju neplaćenu pomoć	Prosječni sati koje potroše neplaćeni pomagači	Postotak obrta koji imaju internog računovođu	Prosječni sati koje potroši interni računovođa	Postotak obrta u kojima se neka osoba bavi porezima	Prosječno potrošeni sati
0	97	139	40	93	7	290	99	240
1-2	92	329	37	224	10	1280	96	565
3-5	78	376	31	307	22	1552	85	875
≥ 6	88	427	32	331	25	994	97	795
ukupno	94	218	37	145	10	865	97	395

*Svi obrti u relevantnom razredu veličine daju 100%.

Kao prvo, jasno je da se broj sati koje potroše relevantne osobe općenito povećava s porastom veličine obrta, čime je potvrđena valjanost našeg istraživanja. Jedina iznimka od toga jest vrijeme koje potroši interni računovođa za zadnji razred veličine. Taj se rezultat djelomično može objasniti činjenicom da najmanji obrti imaju zaposlenika koji se bavi računovodstvenim i poreznim poslovima i nije posebno uvježban ili specijalizi-

²³ Također vidjeti OECD (2001:52) za istu metodologiju. Ipak, regresivnost bi se mogla dokazati i po razredima grupiranim prema veličini primitaka.

Ukupni primitci	do 85.000	85.001–500.000	500.000–1.000.000	>1.000.000
Troškovi po jedinici primitka	0,1496	0,0922	0,0905	0,0216

²⁴ Tako su, kada se govori o prosječnom vremenu što ga potroši osoba koja pruža neplaćenu (besplatnu) pomoć (supruga, drugi član obitelji, prijatelj), uzeti u obzir samo oni obrti kojima se pruža neplaćena pomoć (imaju takvu osobu). Tako podatak u drugom retku četvrtog stupca kazuje da se čak 40% obrta s nula posloprimaca (dakle, u kojima radi samo obrtnik) koristi neplaćenom pomoći za poslove ispunjavanja porezne obveze, dok broj 93 (sata) u sljedećem stupcu istoga retka pokazuje da ti neplaćeni pomagači prosječno potroše 93 sata u godini.

Bez obzira na to, potpuna se informacija o značenju troškova vremena (radne snage) raznih subjekata u ukupnim troškovima oporezivanja u razredu kao cjelini može očitati iz tablice 6.

ran ni za računovodstvo ni za poreze. Obrti s više od šest posloprimaca imaju više specijaliziranih osoba i efekt “ekonomije obujma”.

Vidljivo je da se vlasnik obrtnik gotovo uvijek bavi poreznom problematikom,²⁵ što je posebno naglašeno za samostalne poduzetnike. Taj “angažman” može se sastojati od samostalnog obavljanja svih/dijela poreznih poslova ili od jednostavne suradnje s drugima. Očito je da pri obavljanju poreznih poslova vlasnik vrlo usko surađuje s internim (ali i eksternim) osobama. Ta je suradnja, prema očekivanju, posebno izrazita kada njegov ili njezin bračni drug (ili neki drugi član obitelji) vodi knjige (kao neplaćeni pomagač).²⁶

Znali smo da se mnogi mali obrti koriste neplaćenom pomoći, ali nismo očekivali tako visok postotak. Prema očekivanju, taj udio pada s povećanjem veličine, ali ne tako znatno kako smo predviđali (na kraju čak stagnira).

Usto, također sukladno očekivanjima, postotak obrtnika koji angažiraju zaposlenika za porezne poslove raste s povećanjem veličine obrta.

Radi usporedbe, ovdje je prikladno prezentirati i analizu udjela obrta koji se koriste vanjskom pomoći pri poreznim poslovima. Udjeli poredani prema rastu veličine obrta su 42%, 56%, 77% i 53%, s prosjekom od 46%. Očekivano je da će se mali obrti više oslanjati na vanjsku pomoć i da će taj trend biti suprotan trendu angažmana vlastitog zaposlenika za porezne poslove. Postoje dva razloga zašto je to niže od očekivanoga u prva dva razreda. Prvi razlog je neplaćena pomoć, koja je posebno velika u obrtima bez posloprimaca ili s jednim odnosno dva posloprimca. Drugi je razlog činjenica da se obrti izuzeti od PDV-a uglavnom nalaze u tim razredima, a takvi obrti manje naginju korištenju vanjskim uslugama – onima računovodstvenih servisa.²⁷

Potpuna slika strukture troškova oporezivanja može se vidjeti u tablici 6.

Tablica 6. Struktura troškova oporezivanja (u %)

Broj posloprimaca	Vlasnik	Neplaćena pomoć	Interni računovoda	Ostali interni troškovi (koji se ne odnose na radnu snagu)	Računovodstveni servis	Ukupno
0	61,54	8,12	1,62	19,59	9,13	100
1-2	66,20	6,08	9,74	10,51	7,48	100
3-5	47,51	4,83	27,50	9,84	10,31	100
≥ 6	48,55	6,37	17,70	15,55	11,88	100
ukupno	60,52	6,94	8,34	15,28	8,89	100

²⁵ Kada se uzme u obzir struktura troškova oporezivanja (prema vrsti troškova) različitih vrsta poreza, udio vremenskih troškova vlasnika obrtnika najveći je za porez na dohodak fizičkih osoba (oko 10% više nego za PDV ili porez na plaće i doprinose za socijalno osiguranje).

²⁶ Postoji statistički značajna povezanost između vremena koje potroši vlasnik obrtnik i vremena koje potroši neplaćeni pomagač (na razini signifikantnosti od 0,01). Veza je snažna i pozitivna ($r = 0,308$).

²⁷ Postoji statistički značajna povezanost između statusa obrta s obzirom na PDV i korištenja usluga eksternog računovodstvenog servisa (na razini signifikantnosti od 0,01). Ta je veza osrednje jakosti i pozitivna je ($r = 0,228$), što znači da se obrtnici koji su u sustavu PDV-a češće koriste uslugama računovodstvenog servisa nego oni koji su izvan sustava PDV-a.

Kao što je očekivano, troškovi rada čine najveći dio troškova. Njihova struktura otkriva više ili manje istu sliku kao u prethodnoj tablici, premda nije toliko jasna. Postotak ostalih internih troškova (interni troškovi koji se ne odnose na rad) ima krivulju U-oblika, s najvećom vrijednošću za prvi i zadnji razred.²⁸

Najveća je zagonetka udio troškova računovodstvenog servisa koji nije u potpunom skladu s udjelom obrta što angažiraju vanjske računovodstvene servise. Razlozi se mogu pronaći u relativno visokim vanjskim troškovima u usporedbi s ostalim troškovima u prvom razredu, kao i u naknadama koje su često bile iste ili su vrlo malo rasle s rastom veličine poduzeća, što ih čini znatno regresivnima, osobito na početku veličinske skale. Nadalje, udio raste za posljednji razred. Bez obzira na to, takva neobična struktura može biti posljedica neprecizne procjene dijela naknada koje se odnose na poreze.

Prevladavajuća uloga vlasnikova vremena zaslužuje daljnju pozornost. To je općenito u skladu s prethodnim istraživanjima u kojima su troškovi rada (također za manje poduzetnike) bili detaljno prikazani (npr. Allers (1994:131); Sandford, Godwin i Hardwick (1989:116); Godwin (1995:89); Evans i sur. (1997:36-37). Na to također utječe i metoda vrednovanja. Kao što je već spomenuto, primijenjena su vlastita vrednovanja vremena (po satu), i to je utjecalo ne samo na udio vlasnika, nego i na udio neplaćene pomoći. Prosječna vrijednost po satu od 65 kuna²⁹ gotovo je dvostruko veća od troška jednog sata rada (bruto plaća + doprinosi za socijalno osiguranje poslodavca) izračunanoga na osnovi prosječne plaće – 36 kuna. Stoga je napravljen alternativni izračun prepolovljivanjem vrijednosti vlasnikova vremena (i vremena neplaćene pomoći). Rezultati agregirani na razini države prikazani su na kraju rada. Utjecaj na strukturu je znatan. Struktura ukupnih troškova oporezivanja mijenja se ovako: 30,26% za vlasnika, 3,47% za neplaćenu pomoć, 16,98% za internog računovođu, 31,12% za ostale interne troškove (koji se ne odnose na rad) i 18,11% za računovodstveni servis.

Troškovi oporezivanja na makrorazini i efikasnost poreza

Agregirani troškovi oporezivanja obrtnika (koji se također nazivaju “društveni”³⁰ ili bruto troškovi) u Hrvatskoj mogu se izračunati primjenom klasične *gross-up metode*. Troškovi se izračunavaju po razredima veličine³¹, a zatim se zbrajaju. Ti su rezultati prikazani u tablicama 7, 8. i 9.

²⁸ Poznato je da je tu vrstu troškova najteže mjeriti, što je već objašnjeno, tako da su navedeni rezultati djelomično posljedica spomenutih problema.

²⁹ Zanimljivo je da je taj iznos gotovo konstantan u svim razredima veličine, suprotno očekivanju da bi najmanji obrti (obrtnici koji nemaju posloprimaca) mogli imati niže vrijednosti.

³⁰ Kao što je istaknuto u Evans i sur. (1997) i Tran-Nam i sur. (2000), ali bez uključivanja menadžerskih koristi za porezne obveznike, koje je nemoguće izmjeriti.

³¹ Kao što je već istaknuto, do troškova po pojedinim vrstama poreza došli smo tako da su postavljena pitanja o različitim vrstama troškova (troškovima vremena, ostalim internim troškovima, eksternim troškovima) za sve poreze zajedno (isključujući carine), da bismo potom pitali relevantne osobe o strukturi tih troškova (u postotku) za razne vrste poreza.

Tablica 7. Agregirani godišnji troškovi oporezivanja obrtnika u Hrvatskoj 2001/2002.
 i njihova struktura prema veličini obrta (u mil. kn i %)

Broj posloprimaca	Troškovi svih poreza	Struktura troškova (%)
0	503,68	36,79
1-2	550,84	40,24
3-5	176,25	12,87
(6	138,24	10,10
ukupno	1.369,00	100,00

Tablica 8. Agregirani godišnji troškovi oporezivanja obrtnika u Hrvatskoj 2001/2002.
 i njihova struktura po vrsti poreza (u mil. kn i %)

Vrsta poreza	Svi porezi	Porez na dohodak*	Porez na dodanu vrijednost	Porezi na plaće i DSO **	Ostali porezi
troškovi	1.369,00	429,73	424,66	299,26	215,34
struktura (%)	100,00	31,39	31,02	21,86	15,73

* Porez na dohodak obrtnika.

** Porez na dohodak na plaće posloprimaca, lokalni prirezi i doprinosi za socijalno osiguranje (DSO).

Tablica 9. Struktura agregiranih godišnjih troškova oporezivanja obrtnika u Hrvatskoj
 2001/2002. prema vrsti poreza i veličini obrta (u %)

Broj posloprimaca	Troškovi poreza na dohodak* (%)	Troškovi poreza na dodanu vrijednost (%)	Troškovi poreza na plaće i DSO ** (%)	Troškovi ostalih poreza (%)
0	40,44	29,94	8,87	20,75
1-2	27,00	26,88	31,81	14,31
3-5	21,77	43,64	27,24	7,35
(6	23,35	38,49	26,94	11,22

* Porez na dohodak obrtnika.

** Porez na dohodak na plaće posloprimaca, lokalni prirezi i doprinosi za socijalno osiguranje (DSO).

Više od tri četvrtine svih troškova oporezivanja obrtnika snose obrti s 0-2 posloprimca.

PDV nije na prvome mjestu u troškovnoj strukturi prema vrsti poreza; prikladnije je reći da "dijeli prvo mjesto" s porezom na dohodak obrtnika. Razlog tomu je činjenica što je 36% populacije isključeno iz sustava PDV-a. Struktura troškova samo onih obrtnika koji su uključeni u sustav PDV-a (interna dokumentacija) daje drugačiju sliku. Kao što je očekivano, PDV je zasada na prvome mjestu (36,91%), a slijedi porez na dohodak obrtnika (28,59%) te porez na plaće i doprinosi za socijalno osiguranje (22,03%). U trećem razredu (3-5 posloprimaca), u kojemu gotovo nema izuzetih od plaćanja PDV-a, udio PDV-a znatno raste.

Visok postotak poreza na dohodak obrtnika je razumljiv, osobito za najmanje obrte (s mnoštvom poduzetnika isključenih iz PDV-a i gotovo bez posloprimaca).³²

“Samo” 22% troškova poreza na plaće i doprinosa za socijalno osiguranje nije isključivo posljedica toga što većina obrtnika nema posloprimaca³³, već i toga što je broj posloprimaca općenito malen. Relativno malen i stabilan postotak za veće razrede, kao i gotovo jednak postotak za poslovne subjekte koji plaćaju porez na dobit, što je navedeno u sljedećem članku³⁴, potvrđuje stabilan raspon udjela (20-30%) tih troškova.

Ukupni agregatni troškovi oporezivanja poslovnih subjekata koji plaćaju porez na dohodak čine oko 0,81% BDP-a³⁵, što je relativno visok postotak ako se uzme u obzir da postoji i 71.780 poslovnih subjekata koji plaćaju porez na dobit te da ovo mjerenje ne obuhvaća poreze na razini pojedinaca, tj. građana nepoduzetnika, kao ni carine i trošarine.

Posebno su zanimljivi rezultati koji nam govore o udjelu troškova pojedinih poreza u prihodima tih poreza, tzv. efikasnosti poreza.

Prosječni je godišnji prihod³⁶ od poreza na dohodak obrtnika 437,02 milijuna kuna – tek nešto više od troškova poreza na dohodak obrtnika (udio troškova od 98%!). Činjenica da su “društveni” troškovi poreza na dohodak visoki koliko i prihodi od tog poreza nije potpuno iznenađenje. Jedan od razloga može biti to što su porezni obveznici pretjerali u procjeni sati, ali se usto mora imati na umu da je porezno planiranje bilo temeljni dio troškova ispunjavanja porezne obveze, što je osobito važno za porez na dohodak. Zna se da su obrtnici u Hrvatskoj vrlo dosjetljivi kada je riječ o tom aspektu oporezivanja. Drugo, možda je u nekih poreznih obveznika došlo do preklapanja računovodstvenih poslova s poreznima jer su sva pravila o izvještavanju o dohotku, uključujući relevantne knjige koje treba voditi, sastavni dio zakona o porezu na dohodak. Kako bi se to izbjeglo, aktivnosti ispunjavanja porezne obveze pojedinačno su navedene. Nadalje, testirana je i mogućnost takvog preklapanja postavljanjem pitanja poreznim obveznicima kako bi se ponašali s obzirom na vođenje poslovnih knjiga kad ne bi bilo poreza. Njih 55% odgovorilo je da bi vodili sve knjige i evidenciju kao i do tada (osim, naravno porezne evidencije i izvještaja), 31% izjavilo je da bi nastavili voditi samo neku jednostavniju evidenciju, a samo ih je 9% reklo da više uopće ne bi vodili poslovne knjige. Dakle, nema znatnog preklapanja računovodstvenih i poreznih poslova i nema po-

³² Udio poreza na dohodak obrtnika izuzetih od PDV-a je 46,14%, ali iznosi čak 55,32% za obrtnike koji nemaju posloprimaca.

³³ Postojanje određenih troškova za taj tip poreza u promatranom razredu uzrokovano je činjenicom da je 0 posloprimaca rezultat zaokruživanja prema dolje u slučajevima od 0,1 do 0,4 posloprimca.

³⁴ Prosjek za sve je 25,34%, a za one s više od 250 zaposlenih također je “tek” 22% (PDV pritom čini najveći dio troškova).

³⁵ Alternativnim izračunom, u kojemu je vrijednost sata vlasnikova vremena prepolovljena (zbog već objašnjanih razloga u poglavlju o mjerenju troškova, čime se vrijednost sata svodi na onaj prosječne plaće), što rezultira smanjenjem vrijednosti neplaćene pomoći, dobivamo ukupne agregirane troškove oporezivanja obrtnika od 891 milijun kuna – 0,53% BDP-a, što je još uvijek prilično visoko i može se smatrati donjom granicom tih troškova. Dodatni alternativni izračuni koristili su se aritmetičkom sredinom izvornih podataka (2.279,79 milijuna kuna) i podataka s prepolovljenim vrijednostima vremena za vlasnika (1.544,90 milijuna kuna), te se mogu smatrati gornjim granicama, ali ti su podaci zbog već spomenute zakrivljenosti distribucije precijenjeni.

³⁶ Zbroj prihoda u 2000. i 2002. podijeljen s 2 jer istraživanje pokriva posljednjih 12 mjeseci (druga polovica 2001. i prva polovica 2002).

vezanosti dobivenih rezultata s veličinom obrta. Treće, postoji mogućnost, kao što je već rečeno, da su porezni obveznici preuveličali vrijednost svoga vremena.³⁷ Napokon, iz literature o troškovima poreznih obveznika dobro je poznato da taj postotak (udio) može zavarati, te da se u obzir mora uzeti i nazivnik – veličina relevantnih poreznih prihoda. Taj je iznos po pravilu prikazivan manjim nego što jest, odnosno podcijenjen je. To je dobro poznata činjenica u Hrvatskoj.³⁸ Sve zajedno čini jak argument u korist paušalnog oporezivanja za poslovne subjekte koji plaćaju porez na dohodak.³⁹

Sve to implicira postojanje visokih psiholoških troškova unutar troškova ispunjavanja porezne obveze za porez na dohodak. Ali nije tako. U odgovorima na pitanje “Kako ste se osjećali nakon što ste predali Vašu poreznu prijavu poreza na dohodak?” 43% ispitanika iskazalo je indiferentnost, a samo 16% priznalo je da su se osjećali uznemireno zbog velike napetosti. Njih 26% odgovorilo je: “Olakšavajuće, jer sam se riješio/la zahtjevnoga i složenog posla”, a 15% odgovorilo je: “Zadovoljno, jer sam sve to obavio/la s lakoćom.”

Udio društvenih ili bruto troškova PDV-a u ukupnim prihodima od PDV-a prikupljenim od poslovnih subjekata koji plaćaju porez na dohodak iznosi oko 24,33%.⁴⁰ To je jak dokaz u korist dobro poznate činjenice da PDV osobito opterećuje mala poduzeća i ide u prilog podizanju praga za izuzeće od plaćanja PDV-a.⁴¹

S obzirom na to da nema analitičkih podataka o ukupnim prihodima poreza i doprinosa za plaće, posebno za poslovne subjekte koji plaćaju porez na dohodak te za one koji plaćaju porez na dobit, napravljena je gruba procjena utemeljena na broju posloprimača u analiziranim sektorima.⁴² Taj je udio bio oko 5,8%. Ponovno, to nije posljedica malih troškova tih poreza⁴³, već vrlo visokih prihoda od poreza na plaće i, osobito, doprinosa za socijalno osiguranje (iz plaća i na plaće).

³⁷ Alternativni izračun baziran na prepolovljenoj vrijednosti vlasnikova vremena još uvijek daje visok postotak troškova poreza na dohodak obrtnika od 65% u poreznim prihodima poreza na dohodak obrtnika.

³⁸ Naravno, ne treba zaboraviti, mali poduzetnici koji su doista u gubitku također pridonose malim ukupnim prihodima od tog poreza.

³⁹ Zanimljivo je istaknuti da je kvalitativno istraživanje troškova poreznih obveznika (što oni smatraju kompliciranijim i vremenski prezahtjevnim, što bi preporučili za pojednostavnjenje poreznog sustava i sniženje troškova...) dovelo do istog zaključka, tj. do nužnosti uvođenja paušala za male obrtnike (Dimitrić, 2004).

Naše je istraživanje završeno u ožujku 2003. U međuvremenu je realizirana mogućnost paušala predviđena u *Zakonu o porezu na dohodak*, no prema prvim reakcijama poslovnih ljudi, stručnih udruga, pa i samih službenika PU-a, prilično je nepovoljna za relevantne poslovne subjekte.

⁴⁰ Čak i alternativni izračun baziran na prepolovljenoj vrijednosti vlasnikova vremena daje značajan postotak troškova PDV-a od 16% u relevantnim poreznim prihodima.

⁴¹ Kvalitativna analiza također je pokazala da oko 40% obrtnika postojeći prag smatra pre niskim (Dimitrić, 2004). Očekivano, postoji statistički značajna povezanost između veličine obrta (mjerene primicima) i odgovora na to pitanje. Manji su obrtnici skloniji smatrati taj prag pre niskim ($\Gamma = 0,267$, $p < 0,05$) (Dimitrić, 2003).

⁴² Budući da je uobičajeno prijavljivanje svih posloprimača u obrtima na minimalnu plaću, njihov udio u porezu na dohodak na plaće i doprinosima iz plaća i na plaće vjerojatno je još i manji, tako da je krajnji postotak podcijenjen.

⁴³ Rezultati kvalitativne analize pokazuju da se porezni obveznici žale uglavnom baš na taj segment ispunjavanja porezne obveze (Dimitrić, 2004).

Zaključak

Istraživanje je bilo vrlo naporno, dugotrajno i otežano institucionalnim preprekama. Poslovna populacija obuhvaćena istraživanjem nije imala iskustva sa sličnim studijama i pokazala je nesklonost pružanju detaljnih podataka, što je pridonijelo složenosti istraživanja.

U istraživanju je dokazan regresivni učinak troškova oporezivanja poslovnih subjekata koji su obveznici poreza na dohodak u Hrvatskoj. U strukturi troškova prevladava trošak vremena, osobito vremena vlasnika obrtnika. S obzirom na vrstu poreza, porez na dohodak obrtnika i porez na dodanu vrijednost, gledano u cjelini, imaju gotovo jednaku važnost.

Postotak u BDP-u je oko 0,8%, što je relativno visok, ali ne i pretjeran postotak. Udio troškova poreza na dohodak obrtnika u prikupljenim prihodima od tog poreza izrazito je visok (gotovo 100%, ili barem 65%), što zahtijeva uvođenje paušalnog poreza. Psihološki troškovi nisu osobito značajni. I udio troškova poreza na dodanu vrijednost znatan je (25% ili barem 16%), što zahtijeva povišenje praga za izuzimanje od plaćanja tog poreza.

Istraživanje se pokazalo vrlo iscrpljujućim, dugotrajnim i kompliciranim zbog institucionalnih prepreka. Relevantna poslovna populacija nije imala iskustva s ovakvim istraživanjima i čak je odbijala dati neke podatke, što je dodatno otežalo istraživanja.

LITERATURA

Allers, M., 1994. *Administrative and Compliance Costs of Taxation and Public Transfers in the Netherlands*. Groningen: Woltersgroep.

Bannock, G., 2001. "Can small scale surveys of compliance costs work?" in: C. Evans, J. Pope and J. Hasseldine, eds. *Tax Compliance Costs: A Festschrift for Cedric Sandford*. St Leonards: Prospect Media Pty Ltd, 87-96.

Collard, D. and Godwin, M., 1999. "Compliance Costs for Employers: UK PAYE and National Insurance, 1995-96". *Fiscal Studies*, 20 (4), 423-449.

Dimitrić, M., 2003. "Kvalitativna analiza troškova ispunjavanja porezne obveze u Republici Hrvatskoj – za obrtnike i slobodna zanimanja". *Porezni vjesnik*, 13 (3), 57-74.

Dimitrić, M., 2004. "Kvalitativna analiza poreznih troškova poslovnih subjekata". *Financijska teorija i praksa*, 28 (3), 355-376.

Evans, C. [et al.], 1997. *Taxpayer Costs of Compliance*. Sydney: ATAX ; UNSW.

Godwin, M., 1995. "The Compliance Costs of the United Kingdom Tax System" in: C. Sandford, ed. *Tax Compliance Costs Measurement and Policy*. Bath: Fiscal Publications, 97-100.

Gurd, B. and Turner, J. L., 2001. "Tax compliance costs research – a cost management perspective" in: C. Evans, J. Pope and J. Hasseldine, eds. *Tax Compliance Costs: A Festschrift for Cedric Sandford*. St Leonards: Prospect Media Pty Ltd., 69-86.

Hasseldine, J., 1995. "Compliance Costs of Business Taxes in New Zealand" in: C. Sandford, ed. *Tax Compliance Costs Measurement and Policy*. Bath: Fiscal Publications, 126-141.

OECD, 2001. *Businesses' Views on Red Tape*. Paris: OECD.

Pravilnik o samostalnim djelatnostima koje se mogu paušalno oporezivati te načinu utvrđivanja i oporezivanja paušalnog dohotka, NN 90/03. Zagreb: Narodne novine.

Sandford, C. (ed.), 1995. *Tax Compliance Costs Measurement and Policy*. Bath: Fiscal Publications.

Sandford, C. T. [et al.], 1981. *Costs and benefits of VAT*. London: Heinemann Educational Books.

Sandford, C., Godwin, M. and Hardwick, P., 1989. *Administrative and Compliance Costs of Taxation*. Bath: Fiscal Publications.

Tran-Nam, B. [et al.], 2000. "Tax Compliance Costs: Research Methodology and Empirical Evidence from Australia". *National Tax Journal*, 3 (2), 229-252.

Turner, J., Smith, M. and Gurd, B., 1998. "Auditing income tax self-assessment: the hidden costs of compliance". *Managerial Auditing Journal*, 13 (2), 95-100.

Različiti upitnici

Helena Blažić: Compliance Costs of Business Taxes: Business Units that Pay Personal Income Tax

Summary

The paper focuses on the gross or social compliance costs of all business taxes (except customs and excise duties) of the business units that pay personal income tax.

Businesses in our survey (interview) were asked about the compliance costs of all the taxes together and after that about the structure of all the costs related to the different types of taxes (personal income tax, VAT, wage taxes including social security contributions, other taxes).

Tax planning is included as an inherent part of tax compliance costs. The research tried to measure psychological costs, but only those related to the submission of an income tax return. No attempt was made to distinguish "regular" and "initial" costs.

Aggregate yearly compliance costs of business units that pay personal income tax in Croatia in 2001/2002 amounted to 1.2% of GDP. More than three quarters of these costs were borne by businesses with two and fewer employees.

Personal income tax compliance costs as a percentage of the relevant tax revenues was extremely high (almost 100% or 65% at least), which calls for the substitution of self-assessment by lump sum (estimated) tax. The psychological cost of the tax does not seem to be very profound. The share of VAT is also considerable (25% or at least 16%), calling for a higher exemption threshold.

The regressive effect was confirmed again.

Keywords: compliance costs, business taxes, personal income tax, regressivity, tax efficiency